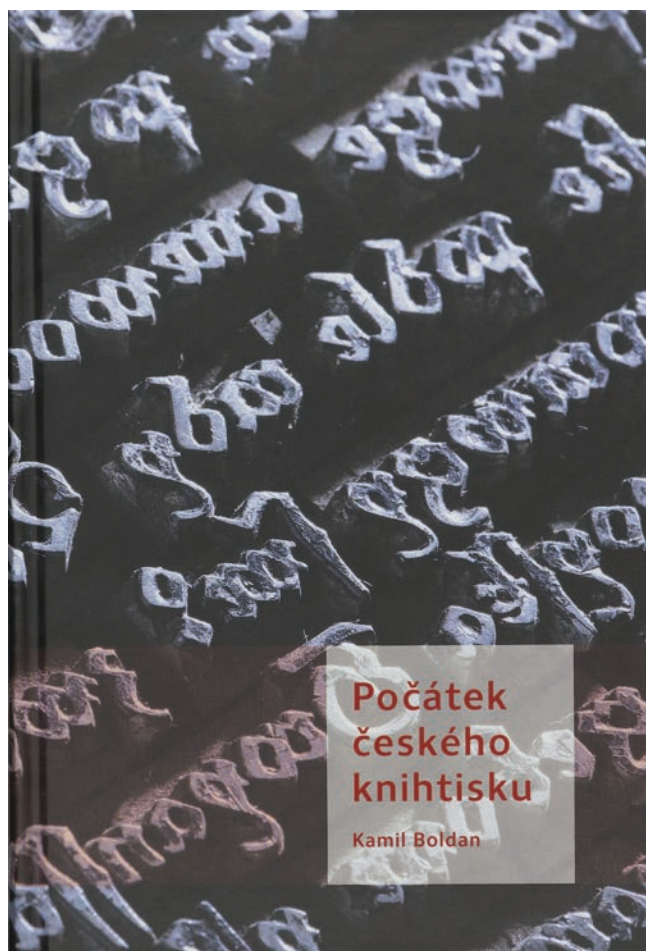

BOLDAN, Kamil. *Počátek českého knihtisku*. Praha: Scriptorium, 2018. ISBN 978-80-88013-69-3.

PhDr. Kamil Boldan, působící v oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR jako kurátor sbírky prvotisků, a externě přednášející Dějiny tištěné knihy na FF UK, je bezesporu tím správným člověkem pro provedení zájemců knižní kulturou poděbradského a jagellonského období. Potvrzují to i jeho předchozí práce, články i monografie týkající se knihovny Bohuslava Hasištejnského, články a studie věnující se jednolistovým tiskům či nejstarším plzeňským tiskům. V rámci velkoryse pojatého projektu NAKI¹ vznikl prostor pro sepsání podrobné práce k nejstarším dějinám knihtisku. *Počátek českého knihtisku* je prvním monografickým dílem zabývajícím se nejstarší vrstvou tisků na našem území.

Publikace se soustředí na uvedení knihtisku do českých zemí, ale začíná přirozeně Guttenbergem a jeho revolucí v šíření informací. Přesněji řečeno kniha začíná popisem stavu pozdně středověkého světa knih, rapidně rostoucí potřebou dalších a dalších opisů, z toho vyplývajících problémů a prvních reakcí na ně. Boldan velmi plasticky a čtivě popisuje snahy o zapojení dalších technik do výroby knih, předchůdce knihtisku i vznik Guttenbergova vynálezu samotného, a peripetie s tím spojené.

Druhá kapitola se věnuje prvotiskům a jejich rozšíření v dalších letech, a zabývá se nejen rozmachem řemesla a obchodem s knihami, ale také podobou knih, formou a obsahem, výzdobou i typografií. Přes zřetelnou mediální revoluci, kterou tisk způsobil, autor upozorňuje, že došlo k nahrazení rukopisů, nikoli ale k jejich vytlačení. Shrnuje význam knihtisku, který se stal mimo jiné zprostředkovatelem aktualit ve formě letáků a jednolistů. Podnítil například velké změny v úřední praxi, ať už šlo o formuláře, či zveřejňování důležitých listin. Dostupnější knihy zintenzivnily vzdělávací proces, stimulovaly rozvoj řady vědních oborů, usnadnily šíření informací, a díky velkému počtu stejných exemplářů přispěl knihtisk k uchování starších literárních děl, především řady děl antického starověku.

Podobně jako první, i třetí kapitola začíná popisem podmínek vhodných pro knihtisk, tentokrát ale v Plzni, městě, ve kterém byla zřízena první česká tiskárna. Autor popisuje situaci v Čechách v poslední třetině 15. století a ukazuje, že založení tiskárny právě zde nebylo náhodné. Husity obléhané, leč nedobyté katolické město bylo ideálním městem pro knihtisk. Šlo o jedno z největších českých sídel, od roku 1467 navíc sídlo pražské kapituly, která zde byla v dočasném exilu.

V dalších kapitolách se Boldan věnuje jednotlivým plzeňským tiskům. Svůj výklad pojal chronologicky, počínaje nejstarším tiskem vydaným na území Čech, *Provinciálními statuty Arnošta z Pardubic* (1476). Následují rozbor *Pražské agendy* a *Pražského misálu* z roku 1479. Každý z těchto tisků je sazen jiným písmem, což bylo nejen unikátní, ale také finančně náročné. Typograficky šlo o slabší práce, což také nejspíše mělo podíl na faktu, že druhou zakázku na tisk *Pražského misálu* získal v roce 1489 zkušený bamberský tiskař liturgik Johan Sensenschmidt, který rok před tím tiskl *Olomoucký misál*. K oběma bamberským tiskům se zachovalo množství informací ve fragmentu účetní

¹ Knihovněda.cz: Portál k dějinám české knižní kultury do roku 1800, id. č. DG16P02H015.

knihy nalezené v polovině 20. století, díky němuž autor čtenáři odkrývá finanční toky a jejich objemy při výrobě míšálu na konci 15. století. Boldan připomíná, že dosavadní výzkum se zaměřoval na české území a případně jazykově české knihy. Současně poukazuje na opomíjenou skutečnost, že od doby Karla IV. bylo součástí Koruny české také Slezsko. Jeho hlavní město Vratislav bylo druhým největším městem v zemi, takřka srovnatelným s Prahou. A právě zde byly v roce 1475 vytištěny první dokumenty v tiskárně Kaspara Elyana, tedy o rok dříve, než se knihtisk objevil v Plzni. V rámci latinských *Statut vratislavských biskupů* byly v němčině a v polštině otištěny modlitby *Zdravas* a *Otčenáš*. U polské verze šlo o první tištěný text ve slovanštině, navíc se znatelnými bohemismy, upozorňuje autor.

V páté kapitole se opět vracíme do Plzně, kde tiskárna pokračovala dál ve své práci, jak dokládá odpustková listina z jara roku 1481. Jde o nový nález z roku 2017, který rozšiřuje počet dosud známých tisků na našem území.

Další kapitola popisuje *Nový zákon se signetem*, první dílo tištěné v českém jazyce. Vzniklo v letech 1481–1483. Boldan na jeho případě ukazuje význam filigranologie, kterou zpravidla používají kodikologové, muzikologové či kunsthistorici, ale jen v malé míře knihovědci. Z podrobného průzkumu prvního českého tisku Boldan vyvozuje, že vznikl spolu s odpustkovou listinou již v dílně nového tiskaře.

Teprve sedmá kapitola se věnuje „slavné“ *Kronice Trojanské*, tisku, který je od 19. století předmětem sporu, zda jde, či nejde o první tištěnou knihu u nás. Zastánci onoho „ano“ vznik knihy kladli do roku 1468, odpůrci považovali za první tisk *Statuta* z roku 1476. Spor probíhal prakticky ještě celé 20. století, i když argumenty zastánců

prvenství *Kroniky Trojanské* se postupně vytrácely. Podle všeho udělal Boldan (nejen) svou knihou tečku za sporem o prvenství mezi tisky u nás. Na základě rozboru filigránů a také událostí v daném období přesvědčivě datuje vznik *Kroniky Trojanské* do let 1484–1486.

Analýzou filigránů také autor dokazuje, že plzeňská dílna fungovala déle, než se předpokládalo, a že její poslední dva tisky jsou mladší, než uvádí současná literatura. *Pasionál* vznikl mezi lety 1487 a 1489 a *Dlabačův Nový zákon* zřejmě až kolem roku 1492.

Poslední kapitola přináší informace o dalších prvotiskářích působících na území Čech a Moravy. Byť jde o kapitolu, která měla jen „krátce načrtnout činnost dalších impresorů“, jde opět o hutný text, který čtenáři poskytne patřičný přehled a provede jej knihtiskem ve Vimperku, Brně, Olomouci, Praze a Kutné Hoře, aby zase skončil v Plzni, tentokrát u prvního jménem známého plzeňského tiskaře Mikuláše Bakaláře.

Za publikací na křídovém papíru s množstvím barevných reprodukcí stojí kromě autorovy mravenčí práce také kvalitní grafická úprava a poctivá jazyková redakce. Je to pečlivě zpracovaná kniha, jak by měla kniha (nejen) o tisku vypadat. Publikaci lze jen doporučit všem zájemcům o knižní kulturu 15. století a počátky knihtisku u nás, a samozřejmě i ve světě.

Rostislav Krušínský

Vědecká knihovna v Olomouci
Studovna historických fondů
Bezručova 3
779 11 Olomouc 9